

Foreldrerollen

Av Maren og Sven Weum

Lær gutten den veien han skal gå, så forlater han den ikke når han blir gammel.

Ordspråkene 22.6

rettet mot ulike typer barneoppdragelse og hvordan relasjonen mellom barn og foreldre former barnas personlighet.

Allerede i 1966 publiserte psykologen Diana Baumrind en artikkel der hun beskrev tre ulike oppdragelsesstiler. Hun gjorde rede for hvordan disse oppdragelsesstilene påvirker barnas psykologiske, sosiale og faglige utvikling [1]. Mange andre forskere har fortsatt dette arbeidet. Det er nå vanlig å dele inn i fire ulike typer oppdragelse ut fra mengden varme/støtte på den ene siden og oppfølging/kontroll på den andre:

- **Myndig** oppdragelse med nærhet/varme og fast kontroll
- **Ettergivende** oppdragelse med nærhet/varme og slapp kontroll
- **Autoritær** oppdragelse med lite nærhet/varme og sterk kontroll
- **Neglisjerende** oppdragelse med lite nærhet/varme og svak kontroll

Vi ønsker at barna våre skal bli glade og harmoniske mennesker som opplever seg elsket og som kan bruke sine evner og gaver på en god og sunn måte. Vi vil lære dem hvordan de skal leve, og vi vet at alt vi gjør i vår rolle som foreldre påvirker barna. Men hvordan skal vi oppdra dem? Hva kan vi gjøre for å lykkes i denne viktige oppgaven?

Forskere har lenge vært opptatt av hvordan foreldre påvirker barnas utvikling, og i de siste tiårene har det vært økende fokus på samspillet mellom barn og foreldre. Mye av forskningen har vært

Varme er det som gjør at barnet opplever seg ønsket og elsket av foreldrene uavhengig av hva det presterer [2], med andre ord at barnet føler seg elsket med betingelsesløs kjærlighet [3] og at foreldrene fyller barnets kjærlighetstank [4].

Kontroll handler om grensesetting og tilsyn. Dette innebærer at foreldrene har oversikt over barnets aktiviteter og vet hva han eller hun gjør sammen med venner, på ulike fritidsaktiviteter eller i andre situasjoner der foreldrene ikke er til stede.

Slik kontroll er en forutsetning for at foreldrene skal kunne sette grenser på en fornuftig måte, og mangelfullt tilsyn fører ofte til adferdsvansker. Foreldre som har gode kunnskaper om sitt eget barns utvikling kan også gi varme og positiv tilbakemelding. Forpliktelse er en annen viktig faktor og handler om at foreldrene er overgitt til å oppdra barnet etter beste evne.

Vi skal her se nærmere på noen typiske trekk ved de fire oppdragelsesstilene.

Myndig oppdragelsesstil

Myndig (også kalt autoritativ eller demokratisk) oppdragelsesstil kjennetegnes ved at foreldrene er svært omsorgsfulle og gir barnet mye varme. Men foreldrene stiller samtidig realistiske krav til barnet. Den myndige oppdragelsesstilen er i stor grad preget av at foreldrenes hengivenhet ovenfor barnet.

Foreldre som har en myndig oppdragelsesstil legger vekt på både rettigheter og plikter ut fra barnets forutsetninger. Straff brukes bare unntaksvis, grensesetting gjøres i stor grad ikke-straffende ved hjelp av oppmuntring og belønning for ønsket adferd. Grenser forklares slik at barnet forstår de moralske prinsippene som ligger bak grensesettingen. På denne måten kan

barnet utvikle evnen til å overføre prinsippene til andre situasjoner. Da kan barnet også ta riktige valg også når foreldrene ikke er til stede.

Oppmuntring brukes hyppig slik at barnets ferdigheter kan utvikles. Foreldrene kommuniserer tro på barnet og hjelper til når det trengs uten å ta over. Foreldre som har en myndig oppdragelsesstil er positive og forklarer sammenhengen mellom handlinger og overordnede prinsipper.

De israelske forskerne Ariel Knafo og Shalom H. Schwartz nevner tre forhold som er spesielt viktige for at barnet skal oppfatte foreldrenes verdier og la seg påvirke av dem: Foreldrene må være varme og gi respons på barnets initiativ, de må være tilgjengelige og bruke tid med barnet, samt at de må forklare verdier og holdninger slik at barnet kan forstå dem og overføre prinsippene til andre områder i livet [5].

En rekke forskningsprosjekter har dokumentert at barn som vokser opp med en myndig oppdragelsesstil kommer best ut på en rekke mål for psykososial fungering [2]. Barna utvikler god emosjonskontroll og egostyrke samtidig som de har nyanserte og presise vurderingen av sine egne prestasjoner og kompetanse. De får et positivt selvbilde og slutter opp om fellesskapet og viktige verdier i samfunnet. De får en indre trygghet som gjør dem i stand til å motstå gruppepress og blir dyktige til å være både tydelige og stødige samtidig som de er fleksible og smidige. De har evnen til å avveie sine egne mot andre menneskers behov og oppfattes ofte som rettferdige fordi de følger moralske prinsipper i sine avgjørelser. Dette gir et godt grunnlag for langvarige og gode vennskap. Det er bare unntaksvis at barn som har fått en myndig oppdragelse utvikler adferdsvansker. De presterer også godt på skolen i forhold til evnenivå [6].

Ettergivende oppdragelsesstil

Foreldre med en ettergivende oppdragelsesstil gir barnet mye kjærlighet og hengivelse men legger liten vekt på kontroll og tilsyn. De krever lite av barnet, er ettergivne i forhold til regler og lite konsekvente i grensesettingen. De diskuterer og rådfører seg med barnet om viktige beslutninger, noe som ofte fører til at barnet får viljen sin. Grenser blir bestemt i diskusjon med barnet og resultatet blir i stor grad påvirket av barnets argumenter. Disse foreldrene ser på seg selv som en ressurs for barnet, mer enn autoritetsfigurer som aktivt skal påvirke barnets utvikling. Såkalt "fri barneoppdragelse" er ettergivende oppdragelsesstil i sin mest uttalte form.

Mens det er den myndige oppdragelsesstilen som kommer best ut på sentrale mål for psykososial fungering, kommer den ettergivende oppdragelsesstilen på andre plass [2]. Disse barna blir lett selvopptatte og forventer å være i sentrum for alles

oppmerksomhet. Derfor oppfattes de ofte som krevende og dominerende. Et resultat av ettergivende oppdragelsesstil er barnet blir overstimulert til å argumentere for sitt ståsted og for sine egne ønsker, mens dette går på bekostning av evnen til å innordne seg i et sosialt fellesskap. De er vant til å diskutere seg bort fra ulemper og kreve fordeler. Dermed får de dårligere evne til å holde ut i situasjoner de ikke ønsker å være i. De har problemer med å håndtere kriser og mestre motgang, de har også dårligere evne til å tenke langsiktig. De gir lett etter for press og har problemer med å takle motgang og kjedsomhet.

En studie blant palestinske tenåringer i Israel viste at gutter som ble oppdratt med en ettergivende oppdragelsesstil hadde lavere selvbilde og økt forekomst av negative holdinger til foreldrene, identitetsproblemer, angst, fobier, depresjon og adferdsproblemer [7].

Studier har også vist at barn som blir oppdratt med en ettergivende oppdragelsesstil er mer utprøvende i forhold til alkohol og narkotika enn barn som er oppdratt med en myndig oppdragelsesstil. De får dårligere selvbilde og mottar mindre støtte fra jevnaldrende sammenliknet med barn som får en myndig oppdragelse.

Autoritær oppdragelsesstil

Foreldre med en autoritær oppdragelsesstil er maktorienterte og har en reservert holdning overfor barnet. De

spør sjelden om barnets meninger, gir lite ros og uttrykker lite glede over barnets prestasjoner. Disse foreldrene virker styrende og krevende, en del bruker også trusler som en del av den daglige oppdragelsen. De forklarer sjelden hva som er motivene og resonnementene bak kravene, men likevel lydighet.

Når barn og unge ikke får forklart de moralske prinsippene som ligger til grunn for avgjørelsene, vil de lett oppfatte det som "den sterkeste rett" i den forstand at det er den som har makt som bestemmer, og at foreldrene utøver makten slik det best passer dem selv. Dette skaper motstand mot autoritetspersoner, og mange utvikler paranoide trekk i frykt for å bli utnyttet. De utfordrer autoriteter og blir lett dominerende og herskende overfor andre.

Foreldre med en autoritær oppdragelsesstil bruker ofte straff for å nå sine mål, og når dette ikke lykkes kan de føle seg presset til å gå til ytterligheter for å få barnet til å oppføre seg slik de vil. Mange av foreldrene gir uttrykk for at barnet har vrang vilje eller at det har onde hensikter, oppdragelsesstilen deres forsvares med at den er nødvendig. I sin mest uttalte form fører en autoritær oppdragelsesstil til psykisk og fysisk mishandling.

Foreldre som er autoritære overfor barna gir lite varme, de er grenseoverskridende og styrende i forhold til barna. Barnet får problemer med å forholde seg til både voksne og jevnaldrende på en sunn måte. Barn som får en autoritær oppdragelse har økt forekomst av adferdsvansker, noe som har negativ innvirkning på det sosiale fellesskapet i barnehagen eller på skolen. De oppfattes av andre som vanskelige, uselvstendige og lite sosialt kompetente. De opptrer ofte avvisende og truende overfor andre barn og blir selv avvist av andre barn. Dette gjør at de lettere danner vennegrupper med andre som har adferdsvansker og manglende sosiale ferdigheter.

Disse barna utvikler lav selvfølelse fordi de ikke får foreldrenes bekreftelse. Foreldrene viser dem lite varme og bruker mer energi på å korrigere barnas negative sider enn på å bekrefte deres positive egenskaper. Faren er at barnet da utvikler et selvbilde som en dårlig person. Og siden mennesker spiller ut sitt selvbilde, vil slike barn først og fremst opptre som de dårlige personene de oppfatter seg å være [2].

Neglisjerende oppdragelsesstil

Foreldrene som har en neglisjerende oppdragelsesstil kjennetegnes ved at de engasjerer seg lite i barnet. De er lite sensitive for barnets behov, men krever heller ikke noe særlig av det. De gir lite varme, setter få grenser og har lite tilsyn med barnet. I sin mest uttalte form er den neglisjerende oppdragelsesstilen alvorlig omsorgssvikt.

Disse foreldrene tror at barnet utvikler seg uten noen særlig påvirkning fra de voksne. Dermed får barnet for lite stimulering og for dårlig utvikling av sine sosiale ferdigheter. De blir utrygge i sin tilknytning og sliter med å få til samspillet med jevnaldrende. Noen blir passive og deprimerte, andre blir veldig bitre og negative. Det er vanlig at disse barna henfaller til dagdrømming, virkelighetsflukt og løgn.

Det er disse barna som kommer aller dårligst ut når man måler psykososial fungering. Mange utvikler adferdsvansker, angst og depresjon. De oppfattes som dominerende, lite vennlige, frekke og lite kreative. De har store problemer med å fungere sosialt, har dårlig selvbilde og er lite prestasjonsorienterte [2].

Hvorfor fungerer den myndige oppdragelsesstilen best?

Forskningen på barneoppdragelse dokumenterer tydelig at barn har behov for både betingelsesløs kjærlighet og tydelig grensesetting. Begge deler er like viktig for at vi skal få glade og trygge barn.

Bibelen har vært misbrukt av foreldre som har holdt tilbake den betingelsesløse kjærligheten og oppdratt barna med makt og streng bruk av bud og regler. Mange tror at Bibelen støtter en autoritær barneoppdragelse, men det er ikke tilfelle. Dessverre har mange tenåringer vendt både foreldrene og troen ryggen gjennom sitt opprør mot en autoritær og kjærlighetskald oppdragelse.

Bibelen gir tvert i mot sterke oppfordringer til å gi barna en myndig og kjærlighetsbasert oppdragelse. Foreldrene advares mot å bruke autoritet på en måte som vekker sinne og trass hos barna. *Dere*

fedre, vekk ikke sinne og trass hos barna, men gi dem den oppdragelse og rettledning som er etter Herrens vilje (Efeserne 6.4). Barna skal ikke være lydige bare fordi foreldrene har makt over dem, men fordi Gud har lovt at å hedre foreldrene gjør at "det kan gå deg godt og du kan leve lenge i landet" (vers 3).

Store deler av Salomos ordspråk handler om en fars forhold til sin sønn. Faren gir råd og oppdrar barnet til å bli et modent og sunt menneske som har riktige verdier og fungerer godt sammen med andre. Alle de første syv kapitlene i Ordspråkene begynner med ord som "min sønn" eller "mine barn" etterfulgt av undervisning om hva som er rett og galt. Hele tiden handler det om hva som skal til for å leve et godt og riktig liv sammen med andre. Salomo bruker mye tid på å forklare prinsippene som skal ligge til grunn for barnets avgjørelser og hva som blir konsekvensene av å leve rett eller galt.

Hvis Salomo hadde praktisert autoritær oppdragelse, ville han ganske enkelt ha gitt sønnen en rekke regler han måtte følge og truet med represalier hvis han var ulydig. I stedet ser vi at det er dyp kjærlighet og respekt for sønnen som ligger bak alt han skriver. Han vil at det skal gå sønnen godt i livet, og alt faren sier har til hensikt å beskytte gutten og utruste ham til å møte utfordringer og vanskelige valg.

Når Salomo forbereder sønnen på voksenlivet og fristelsene som en våknende seksualitet vil medføre, er han ærlig og direkte uten å komme med firkantede regler og ubegrunnede krav. Den fristende kvinnen med "lepper som drypper av honning" vil bli årsak til større problemer enn gutten kan takle dersom han gir etter for fristelsen. I stedet for å hamre inn strenge regler, underviser Salomo om velsignelsen i et kjærlighetsfylt ekteskap med samme kvinne hele livet. Sønnen skal glede seg i sin ungdoms hustru og la seg beruse av hennes kjærlighet. Ved å motstå fristelsene på det

seksuelle området i ungdomsårene, vil han få det bedre med sin ektefelle senere. Sønnen får lære at de negative konsekvensene av synd er straff nok, faren trenger ikke true med straff for at han skal bli motivert til å leve rett.

Salomo så det som sin oppgave å støtte, oppmuntre og utruste barnet på en måte som gjorde at han kunne føle seg elsket og ivaretatt. Paulus skriver også: *Dere fedre skal ikke behandle barna slik at de blir forbitret og mister motet.* (Kolosserne 3.21). Foreldrenes oppgave er å oppmuntre og elske barna på en slik måte at de er fri fra bitterhet. Foreldre skal ikke ta motet fra barna, men tvert i mot oppmuntre, støtte og bekrefte dem.

Hele gudsbildet i Bibelen er basert på at Gud er en kjærlig far. Hvordan skulle barna kunne få et riktig bilde av Gud hvis ikke deres egne fedre viste dem varme og betingelsesløs kjærlighet? Det er vår far Gud i himmelen som er kjærlighet, og Bibelen sier: *Den som ikke elsker, har aldri kjent Gud, for Gud er kjærlighet* (1 Johannes 4.8). Gud er *agape*, den fullkomne betingelsesløse kjærligheten. Mannen og kvinnen ble skapt i hans bilde (1 Mosebok 1.27) for å vise barna hvordan Guds kjærlighet er. Autoritære foreldre som oppdrar barna sine med jernhånd og tilbakeholden kjærlighet ødelegger gudsbildet for barna. Ettergivende foreldre

som lar barnet dirigere hva som er rett og galt, svikter i å formidle bildet av en god, trygg og rettferdig Gud som vet hva som er best for sine barn. De neglisjerende foreldrene svikter dobbelt ved å ødelegge bildet både av Guds kjærlighet og hans rettferdighet.

Må Gud gi oss nåde til å representere ham for våre barn. Må hans kjærlighet fylle oss slik at vi kan fylle barnas kjærlighetstank hver eneste dag. Og må Gud gi oss evnen til å formidle til våre barn den visdommen og kraften som ligger i å leve rett.

Referanser

1. Baumrind, D., *Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior.* Child Dev, 1966. **37**(4): p. 887-907.
2. Kvello, Ø., *Familier som omsorgsbasis for barn og unge, i Utredning av adferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling.* 2007, Universitetsforlaget: Oslo. p. 165-196.
3. Campbell, R., *Grunnlaget, i Er du glad i meg?* 1977, Prokla Media: Ottestad. p. 38-49.
4. Chapman, G. og R. Campbell, *Kjærlighet er grunnvollen, i Glade og trygge barn.* 1997, Lunde: Oslo. p. 7-24.
5. Knafo, A. and S.H. Schwartz, *Parenting and adolescents' accuracy in perceiving parental values.* Child Dev, 2003. **74**(2): p. 595-611.
6. Spera, C., *A Review of the Relationship Among Parenting Practices, Parenting Styles, and Adolescent School Achievement.* Educational Psychology Review, 2005. **17**(2): p. 125-146.
7. Dwairy, M., *Parenting Styles and Mental Health of Palestinian-Arab Adolescents in Israel.* Transcultural Psychiatry, 2004. **41**(2): p. 233-252.